

КРЮЧКОВА Я.Ю.

*студентка спеціальності «Соціальна робота»
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

БАЛУХТІНА О.М.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри «Соціальна робота»
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

СОЦІАЛЬНА РОБОТА З ВИПУСКНИКАМИ ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДІВ: ВИКЛИКИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ

В Україні існуюча система захисту дітей без батьківської опіки перебуває в стадії трансформації. Одночасно з розвитком сімейних моделей виховання виникає нагальна потреба в адаптації випускників інтернатних закладів, які після досягнення 18-ти років залишаються без належного житлового, фінансового та психологічного забезпечення. Тому проблема соціальної адаптації випускників інтернатних закладів є надзвичайно актуальною. Станом на початок 2025 року число сиріт і дітей, позбавлених батьківської піклування, – 61 276 осіб, при цьому переважаюча частина – 55 860 осіб – вже перебуває у сімейних формах виховання. Проте близько 3 000 дітей досі залишаються в інтернатах, і саме ці випускники можуть стикатися з труднощами соціальної адаптації після випуску [4].

Метою даного дослідження є потреба зрозуміти з якими викликами стикаються випускники інтернатів, тому важливо проаналізувати методи соціальної роботи, які сприяють їх успішній інтеграції. Основна складність полягає у низькій ефективності існуючих програм соціальної підтримки та відсутності системного підходу до супроводу цієї групи молоді. Також проблемою є недостатня кількість підготовлених спеціалістів у цій сфері, що знижує якість надання послуг. Методи дослідження, які використовувались: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація.

Однією з перших, хто почав розробляти наукові засади соціально-педагогічної підтримки дітей-сиріт в Україні, була І. Зверева. Вона підкреслювала, що інтернатна система не забезпечує повної соціалізації дитини, тому потрібен індивідуальний підхід, та підготовка до самостійного життя. Діти, які перебувають в інтернатних установах, часто відчують образу, в першу чергу, зі сторони своїх батьків. Деякі з них успадковують певні проблеми зі здоров'ям і вже в перші хвилини життя страждають від наслідків споживання наркотиків чи алкоголю їхніми батьками, або від вроджених дефектів. Довготривалими наслідками часто є запізнення в фізичному, психологічному, когнітивному та соціальному розвитку. Чим раніше дитина потрапляє в сирітський будинок і чим довше залишається там, тим важчими для дитини, її психічного світу та особистісного розвитку, будуть наслідки. У порівнянні з дітьми сімейними, у дітей, що виховуються у суспільних закладах, фізичне відставання проявляється в пониженой вазі, аномальному зрості, ослабленій імунній системі та загальному стані здоров'я. Вони частіше страждають від депресії та тривожних розладів, оскільки залишаються з нездатністю керувати власним життям. Події з минулого, як наприклад: жорстоке побиття татом у дитинстві, брак їжі в дитячому віці чи відсутність поруч мами, – залишаються з дитиною як підсвідоме відчуття гніву чи тривоги та суттєво знижують самооцінку дитини [2, с. 20-22]. Окрім психологічних та фізичних проблем виникають також проблеми з житлом. Тобто, значна частина випускників змушена мешкати в студентських чи соціальних гуртожитках, а також орендувати кімнати або квартири. Після завершення навчання питання житла знову постає, бо гуртожиток вже не надається. Окрім труднощів, що виникають через відсутність житла, виявляється, що ці молоді люди практично не володіють навичками самостійного життя. Їм бракує достатніх вмій для щоденного побуту, таких як приготування їжі, прання чи розумного розпорядження грошима.

Також до проблем, з якими стикаються випускники інтернатних закладів належать:

- обмежений вибір професії. Учні випускних класів часто обирають майбутню професію не за своїми здібностями, а за принципами «житлові та побутові зручності» та «безкоштовність освіти»;

- труднощі з працевлаштуванням;
- відсутність підтримки.

У процесі соціального супроводу дітей, які завершили перебування в інтернатних закладах, соціальні працівники активно використовують широкий спектр сучасних технологій. Соціальний супровід випускників інтернатних закладів – це всебічний підхід, що включає соціальні,

VI ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ
«Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»

психологічні, педагогічні та юридичні заходи, спрямовані на підтримку молодих людей після завершення перебування у інституційних закладах, з метою їх успішної інтеграції в самостійне життя. Так, соціально-педагогічні технології допомагають формувати комунікативні навички, позитивні соціальні цінності, коло спілкування. Соціальні працівники можуть організувати тренінги зі спілкування, створювати молодіжні клуби, де колишні вихованці інтернатів отримують можливість будувати дружні зв'язки, відчувати себе частиною спільноти.

Таблиця 1

Життєві навички [1, с. 16-119]

Напрямок	Що потрібно вміти	Як цьому навчити
Особистий розвиток	Розуміти себе, ставити цілі, бути відповідальним	Тренінги та вправи, які допомагають зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, а також навчитися планувати своє майбутнє
Спілкування	Легко спілкуватися з різними людьми, вирішувати конфлікти, представляти себе	Рольові ігри та групові заняття, де можна навчитися правильно висловлювати свої думки та слухати інших
Робота	Вибирати професію, шукати роботу, писати резюме, готуватися до співбесіди	Консультації з фахівцями, симуляції співбесід, практичні заняття з написання документів для працевлаштування
Фінанси та побут	Планувати бюджет, купувати продукти, готувати їжу, прибирати, користуватися побутовою технікою	Практичні заняття, де випускники вчать скласти бюджет, готувати прості страви та доглядати за домом
Здоров'я	Піклуватися про своє здоров'я, знати про шкідливі звички	Дискусії та тренінги, що пояснюють важливість здорового способу життя та як його підтримувати

Важливі також психолого-педагогічні технології, наприклад, індивідуальна психологічна допомога психолога. За допомогою якої пропрацьовуються травми, формується позитивне самооцінювання, самовизначення та надається можливість висловити свої емоції та думки

через творчість та мовлення. Також в практиці використовується групова робота, яка корисна підтримкою та розвитком спільної взаємодії [3]. Однією з найважливіших технологій є технологія формування життєвих навичок, бо життєві навички – це те, що дає людині змогу результативно взаємодіяти з довкіллям, ухвалювати рішення, знаходити розв'язання проблем та пристосовуватися до змін. Категорії життєвих навичок представлені в табл. 1.

Таким чином, соціальна робота з випускниками інтернатних закладів носить комплексний характер і передбачає застосування соціально-педагогічних, психологічних, правових та економічних технологій. Соціальна робота з цією групою людей має особливе значення, оскільки забезпечує реалізацію їхніх прав, сприяє розвитку життєвих навичок, допомагає подолати психологічні травми і зменшує ризик соціальної ізоляції. Завдяки комплексній підтримці молоді відкривається можливість успішної інтеграції в суспільство і створення незалежного життя.

Список використаних джерел

1. Гордійчук С.Ф., Дьомкіна В.В., Лунченко Н.В., Міненко Т.О., Москаленко О.Л., Собченко О.А. Формування життєвих навичок у випускників шкіл-інтернатів (Методичний посібник, видання друге, доповнене і перероблене). Донецьк : вид-во «Вебер» (Донецька філія), 2011. 127 с.
2. Нагірняк А., Саквук М., Карачева О. Я потребую тебе... Практичний poradnik у служінні дітям, які позбавлені батьківської опіки. Львів : Колесо, 2014. 116 с.
3. Психологічна робота з дітьми-сиротами – особливості та виклики навчання та розвитку. Psychologist: веб-сайт. URL: <https://psychologist.com.ua/psixologichna-robot-a-z-ditmi-sirotami-osoblivosti-ta-vikliki-navchannya-ta-rozvitok/> (дата звернення: 12.09.2025).
4. Як війна вплинула на малих українців – інтерв'ю із головою Держслужби у справах дітей. Українські національні новини: веб-сайт. URL: <https://unn.ua/news/yak-viina-vplynula-na-malykh-ukraintsiv-interviu-iz-holovoju-derzhsluzhby-u-spravakh-ditei> (дата звернення: 12.09.2025).